

Вера Битракова Грозданова

Околу полеогенезата на населбите во Дасаретија

UDK: 903.4(497.771),,638/639”
904:711.4(497.771),,652”

Macedonian Academy of Art and Science
e-mail: vbitrakova@yahoo.com

Горнодасаретската област која ја опфаќала планинската територија околу Охридското Езеро и голем дел околу Преспанското Езеро на југозапад и неговата рамнина на север (Папазоглу Ф. 1984, 70-73; Karamitru Montesidi G. 82-83; Битракова Грозданова В. 2000, 19-21; Ead. 2011, 21-22), во првиот милениум пр. Хр., е покриена со населби, кои биле изградени на места во повисоките ридови, подигнати над рамниците. Тие се главно свртени кон езерата и кон комуникациите како што бил Кандавискиот пат, потоа Via Egnatia, подоцна поставена речиси на истата траса.

Во повеќе наврати се посочувани населбите околу Лихнидското Езеро (Сл.1); почнувајќи од Калето на Охрид, до калињата на Св.Еразмо, на Бајтос, на Татеша, на Деложджа, на Требенишкото Кале (Bitrakova Grozdanova V. 1999, 159-163; Ead. 2003, 23-31), Кула Песочани (Микулчиќ И.1999, 110; Bitrakova Grozdanova V. 2006, 589-590), калето кај Св.Наум (Bitrakova Grozdanova V. 2003; Ead. 2006a, 589-590), калето кај Поградец (Monastirliu 1968, 118), до она кај Селце, западно од планината Мокра, познато според монументалните гробници од македонски тип или гробниците делкани во карпа, со фасада во вид на тетрастил (Сека N.1985, 155-172).

Повеќето од овие населби се формирани во одредено време, најчесто во раножелезната епоха, живеат и во раноантичката епоха или нешто подоцна, па ќе гаснат по римското освојување. Некои од тие населби се спуштаат во рамницата, на што упатуваат и некрополите кои датираат од римско време. И покрај тоа што не се сите археолошки истражувани, сепак нивната хронологија може да се следи според видливата архитектура на утврдувањето и одредените наоди, откриени на површината на локалитетите.

Дасаретската област, која претставувала северен сосед на епирските Атинтани и Хаони, не била имуна на влијанијата од југот. Повеќе пати се истакнувани трговските врски и културни влијанија кои можат да се регистрираат според материјалните докази, откриени во охридската

регија (Битракова Грозданова В. 2000, 19-29; Ead. 2006, 551-564). И покрај тоа што Кандавискиот пат претставувал најфреквентната комуникација со Јадранскиот брег кон исток, преку кој се водеа трговијата често и со многу луксузни производи, сепак не се исклучуваат и врските со југот. Тоа значи дека преку Корчанската долина, која е близу до епирските планини но и превои, се воспоставувале значајни релациите, од каде се чувствуваат струењата на културните влијанија. Во тој контекст треба да се постават и сличностите со утврдувањата во охридската регија со оние од Епир. Така наречените ајачки сидини, *Moenia Aeacia*, доминанти во епирските градови, (име добиено според ајакидите, потомци на Ајак, митскиот родоначелник на династијата на која и припаѓал и кралот на Молосите, Пирос), како најчест и на населбите сигурен начин за нивно утврдување (Hammond N.G.L. 1967, 169, 553; Dakaris S. 1971, 32, 134-140), ќе се прошират низ источно-јадранскиот брег (Гарашанин М. 1967, 27-36). Но тие ќе бидат прифатени и во градењето на утврдувањата во Охридската регија што претставува очигледен доказ за влијанијата кои пристигнувале тука во Дасаретија од страната на јужниот сосед (Bitrakova Grozdanova V. 2006, 587-591).

Отсекогаш како најдоминантно се наметнувало калето кај Св. Еразмо. Со ископувањата започнати уште меѓу двете светски војни, покрај основниот план на утврдувањето, истражувачите не дадоа повеќе податоци со кои поточно би се определила хронологијата на животот на населбата (Unverzagt W. 1934, 19-21). Тогаш биле регистрирани сидовите на западната и северната страна со кулите, на површина од околу 10 хектари. Потоа следеше една фаза на опсервирање на Калето и на случајните наоди, поврзувано со аналогни појави и презентирање на одредени согледувања околу употребата, начинот на градењето и хронологијата (Битракова Грозданова В. 1988, 50-52; Маленко В. & Кузман П. 1988, 91-93; Bitrakova Grozdanova V. 1999a, 159-160; Ead. 2003, 23-28). Со најновите истражување од 2008-2010 год. (Паско Кузман) се дојде до поодредени резултати кои на некој начин укажуваат на хронологијата, развојните фази на населбата и нејзиното згаснување (Сл 2а, б).

Најраната употреба на Калето кај Св. Еразмо, популарно нарекувано и Габавски рид, се случувало веројатно во првата половина на I милениум пр. Хр. На тоа упатува керамиката од железното време, откриена во кругот на самото плато, покрај северниот бедем, но поинтензивно на источната страна, каде што тврдинскиот сид косо се спушта и во ширина изнесува 3,30 м. Тука станува збор за градежни опуси, кои доста се разликуваат. Имено, источниот и јужниот сид се изведени со камени блокови делкани со неправилна форма, поставени на лицето, а во внатрешноста исполнети со поситен и грубо изделкан камен. За разлика од него, на северната и западната страна сидовите и кулите се градени во *opus quadratum*, варијанта *pseudoisodomum*, со ширина од 2,70 м. до 3 м., со димензии на блоковите 1,80x0,80x0,50 м, со квадратни кули, од типот на ајачките сидини. Очигледно

е дека станува збор за две градежни фази, од која постара е онаа која се забележува на источната, јужната и продолжува кон западната страна, поставена на пониската изохипса од онаа каде се наоѓаат сидовите од фазата со речиси правилните квадери.

Со градењето на акрополата (ширина на сидовите 2,10 м.), како и северниот и западниот сид во лажен изодомен опус, доаѓа едно ново време во животот на населбата. Од тоа време се наодите на монети на Филип II, на Касандар, а керамичките артефакти припаѓаат на античкиот период, како фирнизираната керамика, скифоси со цвенофигурално сликарство, кантароси, стамноси, од IV-III век. Со овој градежен опус на *pseudoisodometum* се градени и калињата кај Вајтос (Сл.3а,б), кај Св.Наум, (Bitrakova Grozdanova V. 2003, 23-28; Ead. 2006, 551-564; Ead. 2006a, 588-589), кај Поградец (Monastirliou 1968, 118; Seka N. & Paraјani L. 1971,50-60).

Населбата кај Св.Еразмо згаснува пред доаѓањето на Римјаните во крајот на III век пр.Хр. судејќи според откриениот археолошки материјал. Тоа е времето кога оваа извонредно стратешки поставена населба, која што ја следела главната комуникација од Исток кон Запад и обратно, ја губи својата улога. Тоа се случувало и со другите населби на калињата околу брегот на езерото, како калињата кај Делогожда, Татеша, Св.Наум, како и населбата кај Селце, која и покрај извонредната стратешка позиција која ја контролирала патот кој се издвојувал од Via Egnatia кон југ и излегувал кај Поградец на јужниот крај на Лихнидското Езеро (Seka N.& Paraјani L. 1971,41-50). Само Вајтос со површина од 2,5 хектари продолжува да живее и во римската епоха, секако кратко време, што се заклучува според додавањето на една порта од западната страна, градена во камен и малтер. Ова населба заради извонредната стратешка позиција занадгледување на главната комуникација, веројатно ќе има одредена улога, но нема да се развие во поголема населба и да постигне одредена урбана фаза (Битракова Грозданова В. 1999a, 159-163; Ead. 2003, 23-30).

Преисториската населба подигната кај денешен Охрид, на западниот дел на ридот кој го претставува маалото Варош (Сл. 4), која се насираше уште со пробните ископувањата во 1996 година (Битракова В., Кузман П. 1998, 97-112). Со откривањето на мат сликаната керамика или нарекувана и македонско-геометриска, приближно од XII-IX век (Heurtey 1939,99), а пред тоа и со наодите од “македонска бронза”, (Lahtov V. 1965, 113), оваа рана фаза се потврди и со систематските истражувања на Самоиловата Тврдина и на Плаошник од 2001-2010 год. (Сл.5) Многу раното населување на извонредната природна конфигурација на Охридскиот рид, од досегашните ископувања во Дасаретија, покажува дека е и една од најстарите населби каде може да се следи нејзиниот развој. Имено, *предурбаната фаза* која е и порано посочувана (Битракова Грозданова В. 1986, 249-265; Ead. 1992, 13-24; Bitrakova Grozdanova V. & Kuzman P. 1997, 97-112), се потврди и поточно се дефинира нејзиното сместување на просторот од Горни Сарај

или Самоиловата тврдина (Сл. 6). Тука се регистрирани културните слоеви кои одговараат на доцното бронзено и раното железно време. Постарата населба од неолитот и бронзеното време била подигната во рамницата источно од Охридското брдо, која се наоѓала покрај брегот, на просторот од ресторанот “Летница” до Билјанини извори, (Кузман П. 2009, 22-25), регистрирана поинтензивно, северно од хотелот “Милениум”.

Бројната мат сликана керамика откривана од просторот на Горни Сарај до Плаошник укажува на населбата од раното железно време или во историска смисла, на геометриската епоха. Овај тип на керамика откриван во Горна Македонија (Heurtley W.A. 1939,99-109; Mikulčić I. 1966, 28-29; Andrea Ž. 1976, 140-142; Karamitrou Montesidi G. 1999, 237- 276), во Епир, особено со наодите од Витса, нејзината употреба временски се спушта до IX-VII век (Vokotopoulou I. 1984, 160-165; Ead. 1986, 237-276). На просторот на Плаошник на два пункта се откриени погребувања, со прилози од накит и оружје, кои датираат од VIII и VII век (наочарести фибули или примери на македонска бронза), едниот северозападно од поликонхалната црква, а другиот југоисточно од неа (Сл. 7а,б).

Предурбанајфа фаза, или раноантичка, на животот на населбата е регистрирана со откривање на фирнизирана и црвенофигурална керамика на просторот на Горни Сарај и на платото на Плаошник. Меѓутоа, некрополата од тоа време е поставена на просторот кај Горна Порта. Тука се откриени погребувања од крајот на VI до кајот на I век пр.Хр. Секако, најексклузивните наоди од архајската епоха се откриените златни предмети во кнежевското погребување (погребната I маска, кулtnата нараквица со прстенот и други пролози од гробницата бр. 1)(Kuzman P. 2006, 545-559; Ead. 2006a, 223,244)(Сл. 8). И наодите од V и од IV век кои припаѓале на војни од населбата се мошне ретка појава во регионот (шлемови, кнемиди, накит, садови од алабастер и др.) (Bitrakova Grozdanova V. 2005, 99-108) (Сл. 9). Но, сепак најбројни се погребувањата од III, II и I век. Некрополата од ова време се простира тргнувајќи од Горна Порта кон исток до просторот источно од Св. Богородица Перивлепта и северно од св. Константин и Елена. Но, во исто време северно од тврдинскиот сид од најстарата фаза на Горни Сарај, исто така се откриени погребувања од тоа време (Сл. 10).

Пројоурбанајфа фаза на населбата се открива на просторот на Плаошник (Сл. 11). За сега таа е регистрирана јужно и западно од поликонхалната црква и тробродната базилика, или западно од црквата Св.Пантелејмон. Тука се издвојуваат станбени комплекси, кои се поставени лево и десно од една комуникација која е трасирана со ситен кршен камен. (Сл. 12) Покрај објектите е откриена хеленистичка керамика, како ихтии, керамика од типот гнатија, квалитетна фирнизирана керамика, па дури и црвено фигурална што укажува и на развивање на населбата на овој простор и во IV век. Многу почесто е застапена керамиката од II и I век,

откривана покрај скромно градените куќи од камен и кал. Подовите се од набиена земја. Исклучок прави подот во една просторија, во куќа која е подигната западно од поликонхалната црква. Подот е покриен со парчиња од ќерамиди вертикално поставени едни до други (Сл.13). Аналогна појава се среќава во една куќа во гратчето кое е откриено на ридот на периферијата на денешна Флорина, кое живеело во периодот од IV до I век пр.Хр. (Akamati-Lilimpaki&Akamatis 2006,24-25).

Помеѓу куќите од ова време е регистрирана и комуникација која се движела скоро во правец север југ во една блага кривина. Тоа е времето на функционирањето на Лихнидската монетарница од 187-171 год. (Битракова Грозданова В. 1973, 295-301; Ead. 2001, 43-48), со истите симболи на аверсот и реверсот како што биле емисиите на другите македонски градови, Пела Тесалоника, Амфипол, од 187-148 год.(Gaebler H. 1936, 4-10). Каде се наоѓала населбата од претходниот период, односно од VI-IV век, засега нема потврди на теренот. Може да се претпостави просторот на Високо Кале, источно од Горни Сарај кон Горна Порта, кој денес е покриен со рецентна архитектура.

И во поранешните обиди за реконструкција на развојните фази на населбата и нејзиното прераснување во гратче *polisma*, укажувајќи на позицијата, посочувајќи го платото на Плаошник како простор на кој е можно да се простира населбата во таа рана фаза (Битракова Грозданова В. 1986, 246-249; Bitrakova Grozdanova V. 1992,13-24). Границата кон исток беше детерминирана со гробницата од “македонски тип”, која се наоѓа на една изохипса над театарот (Bitrakova Grozdanova V. & Kuzman P. 1997,19-22).

Со систематските ископувања во северниот дел на Високото Кале (Горни Сарај), покрај тврдинските ѕидови кои припаѓаат на еден ран лажен *opus quadratum*, се потврдува *предурбаната фаза*. На истиот простор е откриена цистерна од раноантичката епоха. Таа била во употреба во хеленистичко време и напуштена кон крајот на I век, а затрупувана и во римската епоха. За хронолошкото детерминирање ни служат наодите од керамиката, особено типично калапените чаши, наодите од монументални бронзени статуи и други предмети (Кузман П. 2006а, 227-228-243).

Имаше предлози за ширење на населбата западно од Плаошник кон месноста Лабино. Тој простор е отворен кон северните и западните студени ветрови. Веројатно негово населување во најраните времиња е избегнувано, како и во последните векови на вториот милениум. Таму се откриени само погребувања од средниот век (Лахтов В. 1961б, 36-52). Во развојните фази на населбата засега недостасува V-IV век. И покрај тоа што сигурно знаеме дека и во тоа време населбата живее, имајќи ги како факт наодите од луксузните погребувања, како и керамиката откриена во културните хоризонти на Плаошник, на Горни Сарај, станбени објекти не се откриени. Треба да се помисли на просторот од Високо Кале, денес покриен со рецентна архитектура. Тоа е “подградието” или платото кое

се протега западно од Горна Порта кон источните сидини од Горни Сарај односно Самоиловата тврдина.

Просторот на Плаошник била најпривлечната позиција за развивање на гратчето кое во доцнохеленистичкиот и римскиот републикански период ќе прерасне во полисма (Сл. 14). На Плаошник во рамките на скромната хеленистичка населба ќе се подигне луксузната градба со бања, декорирана со подни мозаици изведени во *opus vermiculatum*. Строгиот стил на илустрациите: театарски маски, садови или шематизирана претстава на тврдина, како и грчки натис со елементи на римска ономастика, геометризацијата, дијагоналното редување на теселите околу базенот на бањата (Сл. 15) наликува на мозаиците од I век пр. Хр. од Помпеја, од Glanum Asimakopoulou-Atzaka P. 2003, 29-34; Jurkić Girardi 2011, 82-84. Августовото време се потврдува на Плаошник и со бројната луксузна керамика од типот аретинска *terra sigillata* како и монети од тоа време. Сметам дека и античкиот театар кој ги има сите одлики на хеленското градителство (Маленко В. 1978, 342-247; Ead. 1981, 17-23), веројатно е изграден во републиканската епоха (I век пр.Хр.).

Во империјалниот период градот се шири кон исток и југ и се спушта низ сите страни од Плаошник. Таму ќе се изградат цистерни, поединечно или во рамки на градбите. Според натписите и наодите на просторот се почитувале божествата Деметра и Дионис, каде можеби се наоѓале и нивни храмови. Според натписите е констатирано и почитување на римските божества како Јупитер и јунакот Херакле и типичните мани (*manes*) со есхатолошко значење (Битракова Грозданова В. 1999, 16-44).

Некрополата од Горна Порта во римско време постепено се поместува кон исток, на просторот на Дебој. И тука покрај хеленистичките се откриени и погребувања од римско време, како и една ранохристијанска базилика. Тоа плато нема да биде населувано до турската епоха. Надвор, северно од тврдинските сидовина Дебој, се простира некрополата користена од IV до VI век. Исто така, како простор за погребување во доцната антика ќе биде користен северниот дел на Горни Сарај, што е потврдено со откриените засведени гробници (Види го трудот на Д.Спасова во истава публикација).

Полисмата постепено ќе почне да се дефинира во вистински град почнувајќи од крајот на републиканскиот и раноцарскиот период, кога започнува *урбаната фаза*. Тоа е времето кога е изграден театарот на источната падина на западниот рид, односно источно од Плаошник и источно од македонската гробница. Засега постојат релативно мали откритија на градби од оваа епоха. Една градба на Плаошник, јужно од поликонхалната црква, тука е и споменатата кука-бања со мозаици која функционирала во раниот I век, една приватна кука на патот за Канео на улица Кузман Капидан, со систем за загревање, откриена во шеесетите години, кога се изведувани градежни зафати на патот. Но, поголемо значење за дефинирање на полисот во империјалниот период претставуваат бројните

епиграфски споменици кои зборуваат за уредувањето на управата на општината, за неговото име, за името на жителите на градот-Лихнидјаните и Дасаретите, за почитувањето на боговите, за императорите на кои им се посветени спомениците. За културата зборува писменоста, со натписите на грчки, поретко на латински јазик и писмо, постоењето на театарот, за неговите мудри и со доблести учени граѓани, како што е личноста Аурелиј Кратита, во чија чест Лихнидјаните и Дасаретите подигнале споменик (Битракова Грозданова В. 1970, 159-160) или Демокрит “познавач на граматичката вештина” или дасаретот Вителиј “сестрано уметнички надарен” (Папазоглу Ф. 1985, 107-108; IG X/II, V. Lychnidos, 175-411).

Театарот во империјалниот период ќе претрпи преуредување. Имено, оркестрата ќе биде покриена со голем нанос на земја, а ќе бидат покриени и голем дел од првите седишта. Така, под седиштата ќе се вградат кафези за чување на диви животни. Во исто време ќе биде дефинирана и елипсовидна арена, оградена од сите страни (Malenko V. 2008, 77-80). Седиштата за гледачите ќе останат истите кои биле дотогаш во употреба, само со мален број на редови, но ќе биде подигната уште една галерија над широка дијагонала на полукружната кавеа. Театарот сега веројатно ќе има двојна улога: ќе служи за театарски претстави, но и за амфитеатрални, односно игри со животни-*venationes* (Сл. 16).

Урбанизацијата особена може да се следи на Плаошник со дефинирањето на плоштадот во доцната антика и времето на раната христијанизација (Битракова 2006 б, 257-268) (Сл 15,17,18). Двете монументални базилики на Плаошник се потврда за моќно епископско седиште (Bitrakova Grozdanova V. 1975, 10-58; Ead. 2006a, 213-220; Ead. 2009, 23-26). Но и надвор од Плаошник, а во просторот *intra muros* се откриени повеќе базилики -Дебој, на улицата Боро Шаин, на Илинденска, една до театарот, а друга во близина на св. Софија (зад куќата на Маневи), една кај Високо Кале (до куќата на Чобанови).

Околу целото урбано јадро, вклучувајќи и голем дел од некрополите од раниот период, во доцната антика, веројатно од IV век натаму, е изградено утврдувањето во *opus mixtum*, кое и денес е видливо и ги заокружува ги двата рида на денешен Варош. Градот опфаќал површина од 38 хектари во доцната антика. Инаку, овај начин на сидање на тврдинските сидови е познат од исто време и во големите балкански градови како Константинопол, Тесалоника (Tafrali O. 1913, 30-78; Velenis G. 1998, 16-19), Дирахион, Несебар (Venedikov I. 1969, 125-141), Сердика (Иванов Т.&Бобчев С. 1964, 10-5; Битракова Грозданова В. 1986, 260, fusn. 40-42). И во Средниот Век тие сидини ќе го бранат градот, а во турскиот период исто така ќе бидат актуелни, со доградувања и подигање на нови сидни платна, со кои понекогаш ќе се покрие постариот опус на градење (Битракова Грозданова В. 1986, 260-265).

На двата рида од стариот Лихнид се живее и ден денес и покрај тоа што од почетокот на XX век градот се шири во рамницата источно од старото јадро. Се случува новиот урбанистички план да ја покрие и

палафитската населба од доцниот неолит и раното бронзено време. Очигледно е дека Лихнид-Охрид е еден од ретките градови на Балканот кој има току долга хронологија во својата полеогенеза.

Библиографија:

- Akamati-Lilibaki M.&Akamatis Io., TheHellenistic city of Florina, Thessaloniki 2006.
- Andrea Ž. 1976, La civilization des tumului du basin de Korča, Iliria IV, Tirana, 130-145.
- Битракова Грозданова В. 1970, Три епиграфски прилози од Охрид, ЖА XX/1, 159-160.
- Битракова Грозданова В. 1973, За ковницата на Лихнид, ЖА XXIII, Скопје, 295-301.
- Битракова Грозданова В. 1986, Топографија и урбаниот развој на Лихнидос, Историја XXII/2, Скопје 246-265.
- Bitrakova Grozdanova V. 1992, Le développement urbain de Lychnidos et ses rapports avec les villes du sud-ouest des Balkans, Index 20, Napoli, 13-24.
- Bitrakova Grozdanova V. &Kuzman P. 1997, Lychnidos dans la haute antiquité (nouvelles preuves archéologiques), Živa Antika XLVII, Magistræ Humanissimæ Fanula Papazoglu, Скопје, 19-28.
- Bitrakova Grozdanova V. 1999, Religion et art dans l'antiquité en Macédoine, Скопје.
- Bitrakova Grozdanova V. 1999a, La Via Egnatia entre Lychnodos et Pons Servilii (nouvelles preuves archeologiques), Ancient Macedonia VI/1, 1996, Thessaloniki.
- Битракова Грозданова В. 2000, Охридско Преспанскиот регион во раната антика, ЖА 50, 19-29.
- Bitrakova Grozdanova V. 2000a, Les bols à reliefs de la région d'Ohrid, Επιστημονική Συνάντηση για την ελληνιστική κεραμική, Χανιά 1997, Αθηναι, 447-454 .
- Bitrakova Grozdanova V. 2001, Coinage of Lychnidos and Ohrid, Coins and Mints in Macedonia, Скопје, 43-51.
- Bitrakova Grozdanova V. 2003, Ranoantička naselja ohridsko-prespanske regije, Histria Antiqua 11, Pula, 23-31.
- Bitrakova Grozdanova V. 2005, Contribution à l'étude des bijoux antiques de Macédoine, Ilyrica antiqua ob honorem D. Rendić-Miočević, Zagreb.
- Bitrakova Grozdanova V. 2006, La haut antiquité dans la région d'Ohrid, Ancient Macedonia, Seventh internacional Symposium vol.2, Thessaloniki 2002, 551-564.
- Bitrakova Grozdanova V. 2006a, Moenia Aeacia et la Macédoine, Homage to Milutin Garašanin, Belgrad, 587-592.
- Bitrakova Grozdanova V. 2006b, Lychnidos entre L'Orient et L'Orient paléochrétiens, Acta internationalis XIV achaeologiae cristianae, Città del Vaticano-Wien 1999, 213-220.
- Битракова Грозданова В. 2006с, Лихнид во ранохристијанскиот период и неговото урбано јадро, Јубиларен зборник 25 години Митрополит Тимотеј, Македонска православна црква Дебарско-Кичевска епархија, Охрид, 257-268.
- Bitrakova Grozdanova V. 1009, Lychnidos à l'époque paléochrétiennne et son noyau

urbain, Niš and Byzantium VII, Niš, 23-26.

Ceka N.&Papajani L., La route antique longeant la vallée du Shkumbini, Monumentet 1, Tiranë 1971,43-60.

Ceka N.1985, The Illyrian city Selca e Poshtme, Tirana,155-172.

Gaebler H. 1935, Die Antiken Münzen von Makedonia III-1, Berlin.

Dakaris S. 1971, Cassopaia and the Elean colonies, Ancient Greek Cities, Athens.

Гарашанин М. 1967, Moenia Aeasia, Старица XII ,27-36.

Иванов Т. &Бобчев С. 1964, Градоустројството и архитектурата на центъра на Сердика, Serdica I, София.

Hammond N. G. L. 1967, Epirus, Oxford.

Jurkić Girardi 2011, Stanbene zgrade, njihova dekoracija i oprema stanovanja u rimskoj Puli, Histria Antiqua 20, 77-90, Pula

Heurtley W. A. 1939, Prehistoric Macedonia, Oxford,

Karamitrou Montesidi G. 1999,Βοϊον-Νότια Ορεστίς, Θεσσαλονίκη.

Kuzman P. 2006, Le masque funéraire en or d'Ohrid dans le contexte des trouvailles identiques du cercle culturel de Trebeništa, Homage to Milutin Garašanin, Belgrade,535-545.

Кузман П. 2006а, Старомакедонски симболи на археолошки предмети од Самоиловата тврдина во Охрид, Folia arhaeologica Balkanica vol. I, Скопје, 215-244.

Кузман П. 2009, Пенелопа, Охрид, Светско наследство, Скопје,22-25.

Лахтов В. 1961, Накитот на раносредновековните наоѓалишта во Охридско, Зборник на трудови, Охрид, 36-52.

Lahtov V. 1965, Problem Trebeniške culture, Ohrid.

Маленко В. & Кузман П. 1988, Хермелеја, Лихнид 6, Охрид, 96-99.

Маленко В. 1978, Нови антички наоди од Охрид и Охридско, ЖА XXVIII, 342-347.

Malenko V. 1981, Antički teatar –Ohrid, Antički teatar na tlu Jugoslavije, Novi Sad ,17-28.

Malenko V. 2008, The antique theatre in Ohrid, Macedonian Archaeological Review 1, Skopje, 77-80.

Mikulčić I. 1966, Pelagonija, Skopje.

Monastirliu V. 1968, Kontribut për hartën arkeologjike të rrethit të Pogradecit, Materiale të sesionit arkeologjik, Tiranë 1968, 118.

Папазоглу Ф. 1985, Историски прилики, 70-73; Лихнид во времето на раното царство, Охрид и Охридско низ историјата, Монографија, Скопје, 101-112.

Pochucha-Kuzman N.&Karpuzova S.&Misheva O. 2008, Plaoshnik, Ohrid, Macedonian Archeol.Review 1, Skopje , 246-250.

Pochucha Kuzman N.&Bocevsk V. & Acevski S. 2008, Early Christian basilica (nartex) at Plaoshnik, Ohrid, Macedonian Archeol. Review 1, Skopje 236-241.

Tafrafi O. 1913, Topographie de Thessalonique, Paris, 30-78.

Venedikov I. 1969, La datation des ramparts romano-byzantins de Nessèbre, Nessèbre I, Sofia, 125-141.

Unverzagt Von W. 1954, Die Burganlage über dem Kloster Sv. Erasmo am Ochridasee, Germania 32, Heft ½.

Velenis G.1998, Τα τείχη της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.

Vokotopoulou I. 1985, La Macédoine de la protohistoire à l'époque archaïque, Atti del 24 Convegno di studi sulla Magna Graecia, Taranto 1984, Napoli, 201-247.

Vokotopoulou I. 1986, Βίτσα, Θεσσαλονίκη.

S u m m a r y:

On the Poleogenesis of the Settlements in Desaretia

The earliest settlements in the Upper Macedonian region of Desaretia were concentrated around the Ohrid and Prespa lakes. Some of these settlements have been registered as mere fortifications ('gradišta'), such as the fortifications at Tateši, Delogožda, and Trebeniško Kale, the fortifications near St. Naum, Pogradec and the settlements near Nakolec and Krani. Others, like Vajtoš, St. Erasmus (Engelanai?), Selce and Lychnidos, have been the subject of archaeological research on various scales.

Most of these settlements emerged during the Early Iron Age and continued to exist during Early Antiquity before perishing with the Roman conquest of this territory. The settlements of the Ohrid region are distinguished by their mighty fortifications, built with the opus quadratum pseudoisodomum, a prevalent type of masonry style amongst fortifications in Epirus and Illyricum that was created by the influence of the Epirote Moenia Aeacia. The abovementioned settlements from the Ohrid region are those located near Vajtoš, St. Erasmus, Pogradec and Pesočani. Only the prehistoric settlement in Ohrid (Lychnidos) on the western hill near modern-day Varoš would grow into a polisma-polis Lychnidos during the Roman and Hellenistic eras.

The settlement from the pre-urban phase was located on the later site of Samuil's Fortress, where matte-painted pottery has been discovered—the same type of pottery as that found in the deepest cultural layers of Plaošnik. The same site revealed Iron Age burial sites with weapons and jewellery (spectacle-shaped brooches), including specimens of Macedonian bronzes, among their grave goods.

The pre-urban phase of settlement during Early Antiquity is confirmed by findings of black-figural and especially red-figural pottery from Gorni Saraj and Plaošnik. The necropolis near Gorna Porta with its burial sites of noblemen dates from the end of the 6th to the 4th century BC. The lavish grave goods found there, in the form of a burial mask, jewellery, greaves, helmets and luxurious pottery, constitute the greatest confirmation of the settlement's continuous existence in that period.

The proto-urban phase has so far only been recorded on the plateau of Plaošnik, with its urban architecture dating from the end of the 3rd to the 1st century BC, together with numerous finds of household pottery. Living quarters from this phase are evident at the site to the north-west of Gorni Saraj, as well as a water tank which went out of use during the early imperial period. As a counterpart of this settlement, with a

greater population, living quarters and infrastructure, a rich necropolis has been found stretching from Gorna Porta. The grave goods of this necropolis speak highly of the craftsmanship that must have existed in this settlement. There were highly developed workshops, such as goldsmiths and ceramics shops, as well as an excellent trading network with other centres of craftsmanship. The eastern border of the settlement in this period was marked with a chamber tomb of the Macedonian type. (At a later date, a theatre would be constructed to the east of the site of this tomb.)

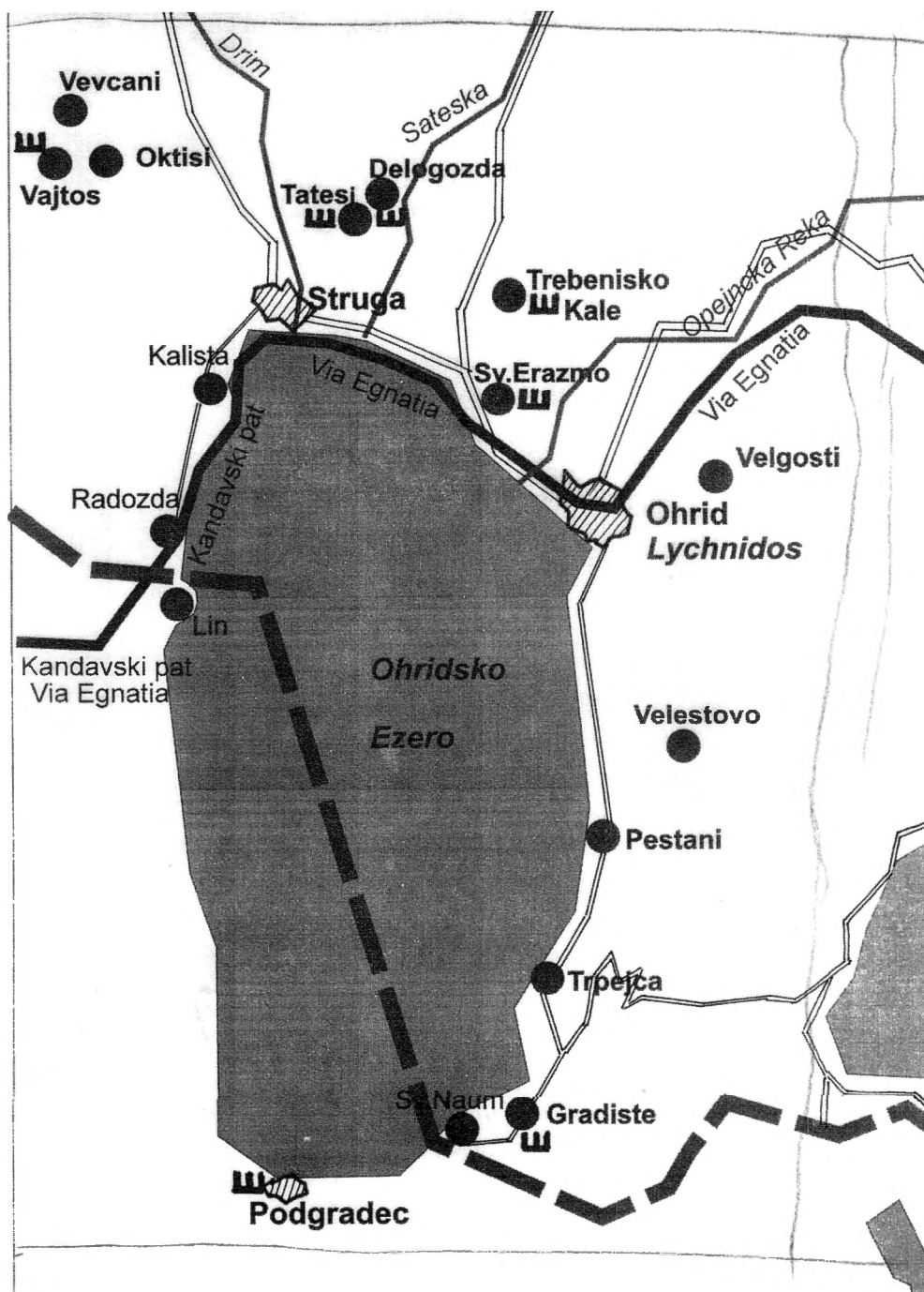
The plateau of Plaošnik offered the optimum position for a settlement that would grow into a polis during the Late Hellenistic and the Early Republican periods. In the age of Augustus, a luxurious bath complex was built on Plaošnik with mosaics that are closest in kind to those found in Pompeii, Glanum and Pola. The numerous finds of imported terra sigillata pottery and Arretine ware date from the same period. The theatre built during the Late Republican period bears all the marks of Hellenic masonry, as well as itself being an element that initiated the urban phase of the settlement.

During the Imperial Period, the city spread out to the east and south. Water tanks were built alongside the public buildings on Plaošnik. The urban phase (the polis) of the settlement during the Imperial period is indicated by public buildings and epigraphic monuments which tell us of the regulations of the municipal administration, of the names of the city's inhabitants—the Lychnidians and the Desareti (Lychnidoi and Dessaretoi)—and of the worship of the gods and Emperors to whom many of these monuments were dedicated. The culture of the settlement is attested to by inscriptions in Greek and Latin, the existence of the theatre, and the city's wise and virtuous learned citizens such as Aurelius Cratita, Democritus and Vitellius. The theatre in the High Imperial period was architecturally altered to allow for the performance of amphitheatric games.

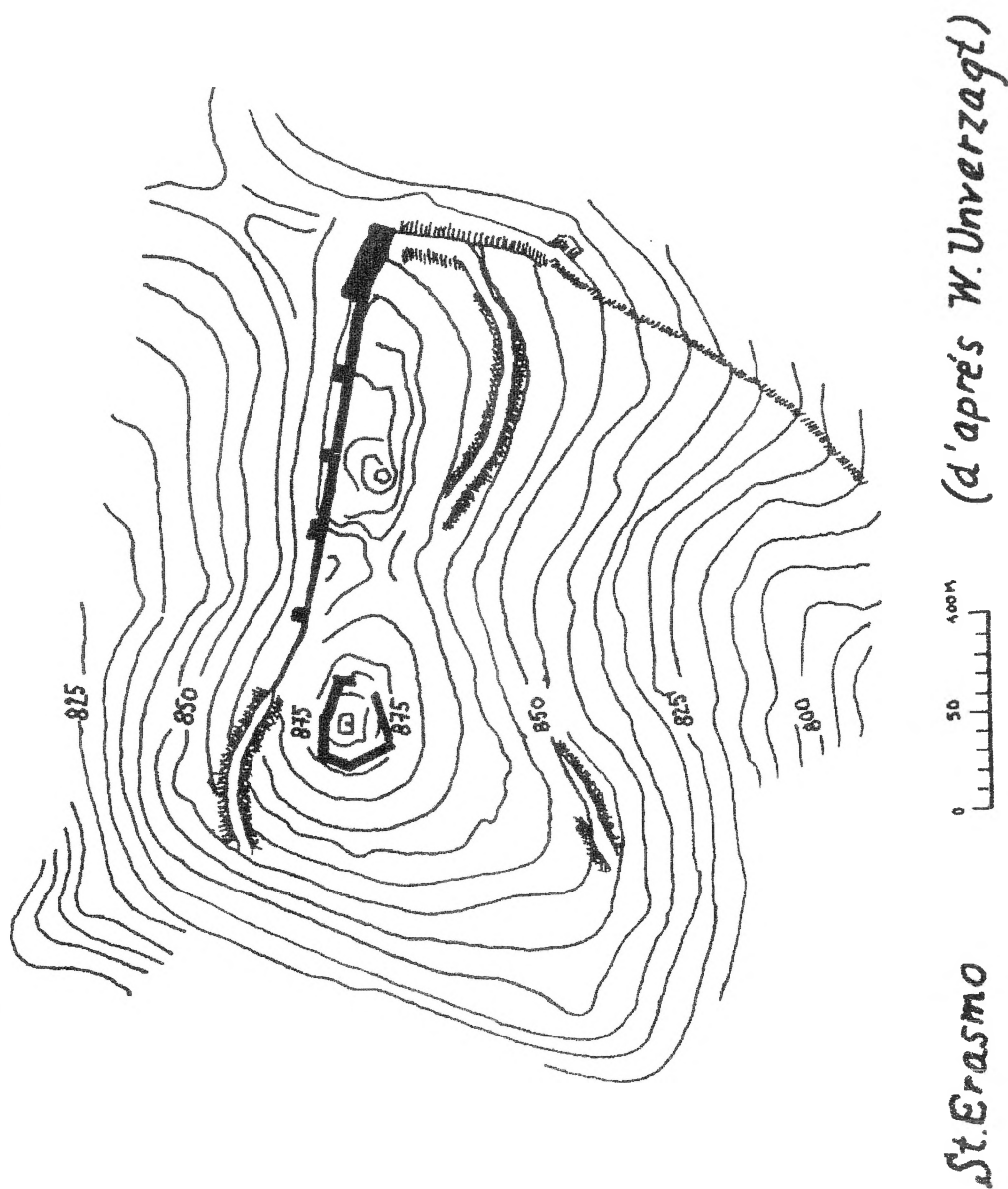
The city centre during Late Antiquity was located on Plaošnik, with a well-defined square that was surrounded by ecclesiastical buildings: a basilica with three naves, a polyconchal church and probably an ecclesiastical palace. The whole urban core was surrounded with fortification walls built with opus mixtum. These walls defended the city during the Middle Ages and were also in use during the Ottoman Period.

The two hills of ancient Lychnidos are populated even today. Lychnidos, now known as Ohrid, is one of the few Balkan cities to have such a long and continuous history of habitation since its poleogenesis.

English Translation by Jelena Jarić

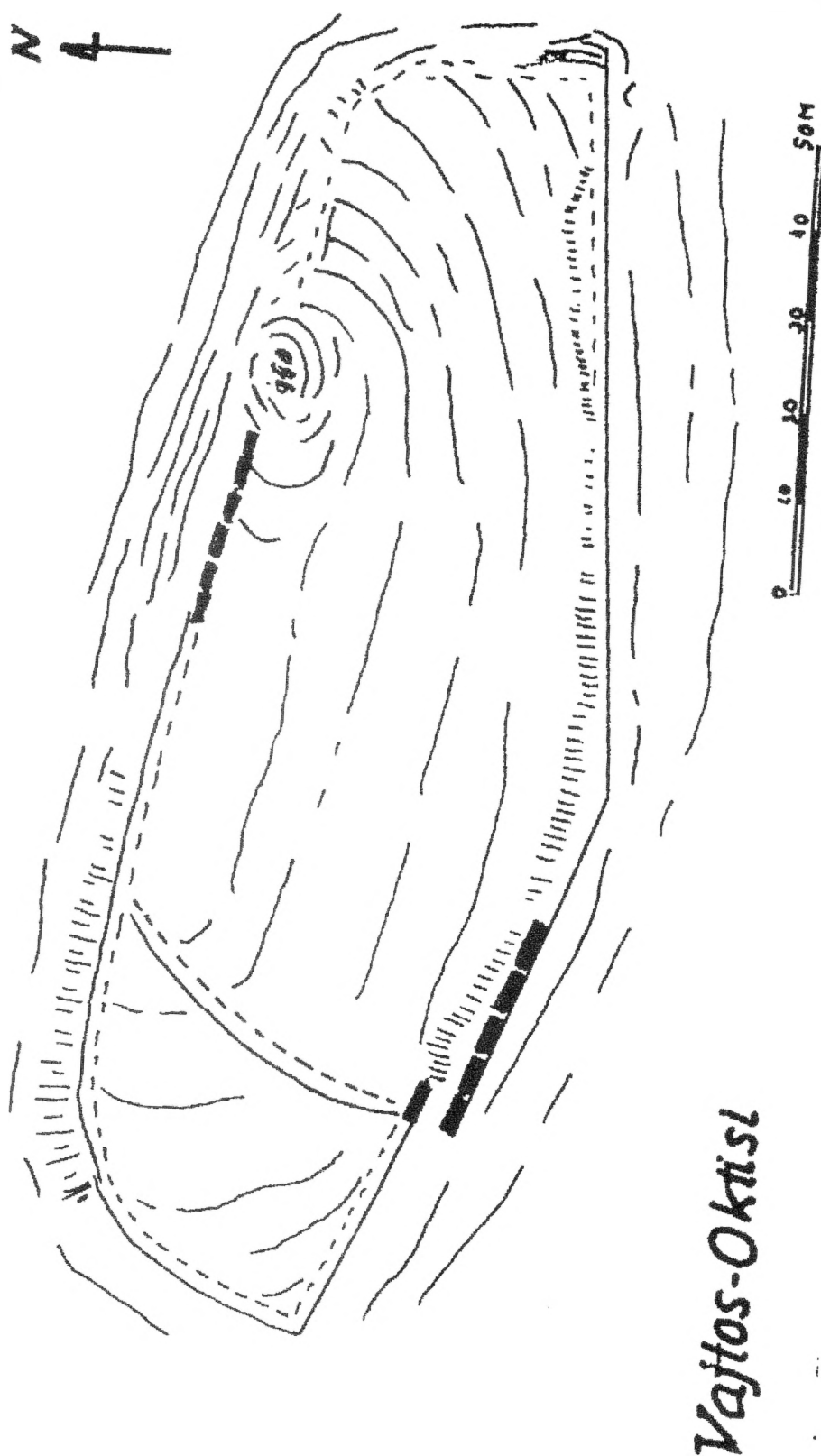
Сл. 1 Населби околу Охридското езеро
 Fig. 1 Settlements in the vicinity of Ohrid Lake

Сл. 2 а, Населбата Св. Еразмо
 Fig. 2 a, The Fortified settlement St. Erasmus

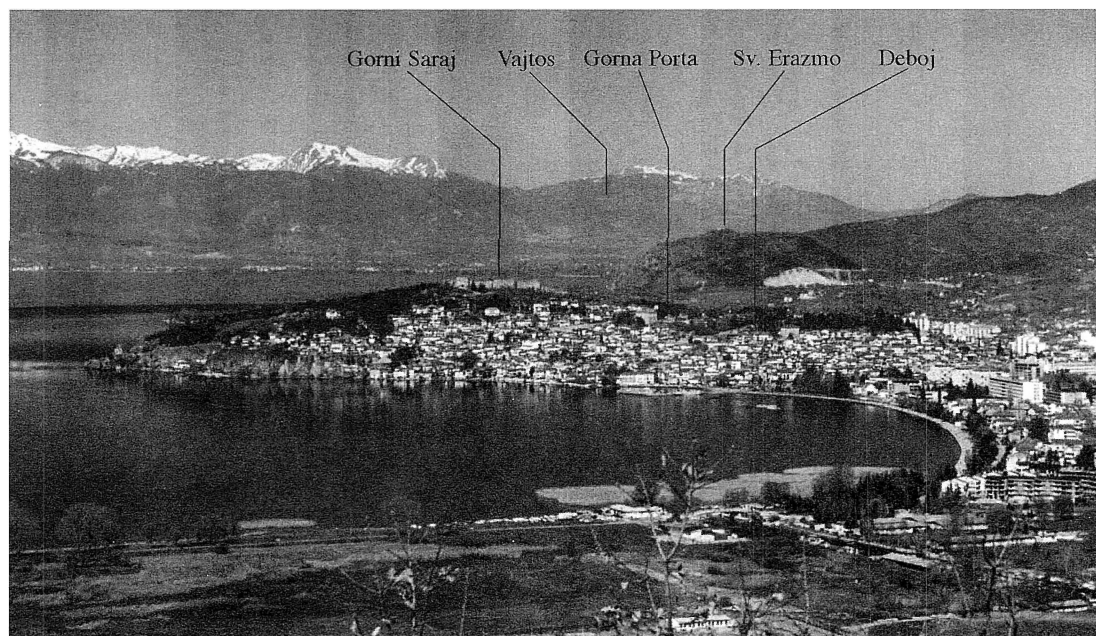
Сл. 2 б Св. Еразмо, opus quadratum
Fig. 2 b St. Erasmsu, opus quadratum

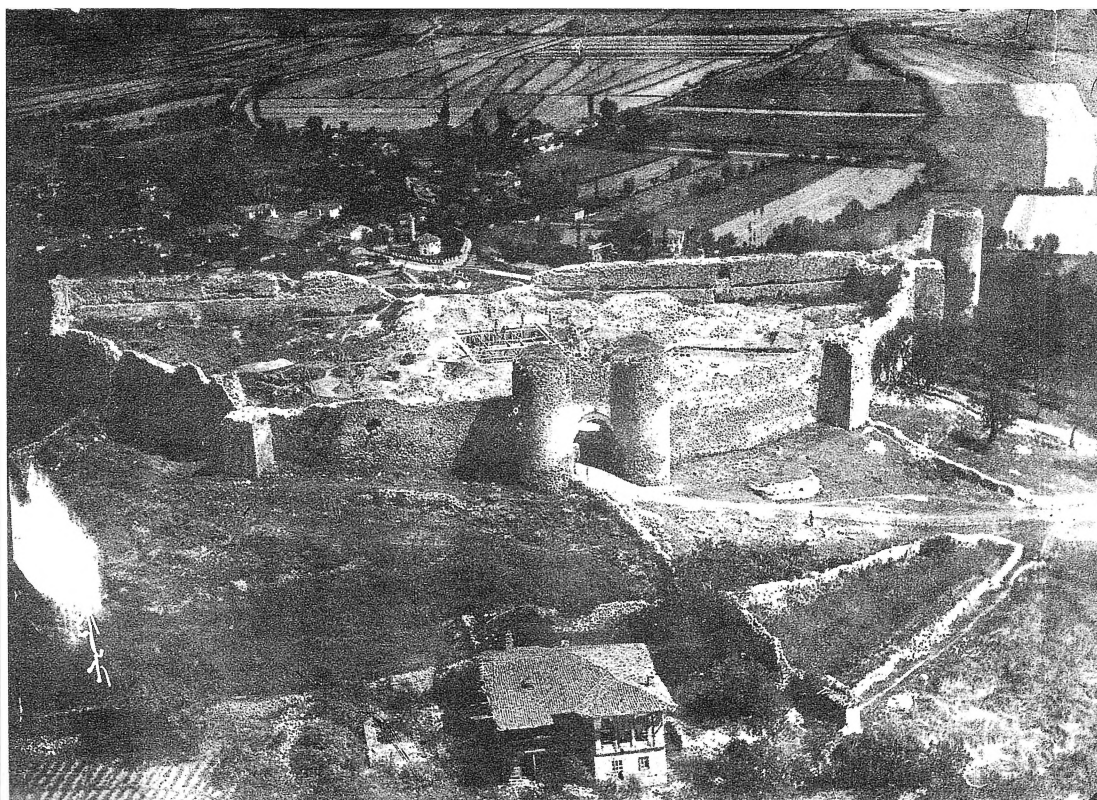
Сл. 3 а Населбага на Вајтос
Fig. 3a Settlement Vajtos

Сл. 3 б, Вайтос
Fig. 3 b, Vajtos

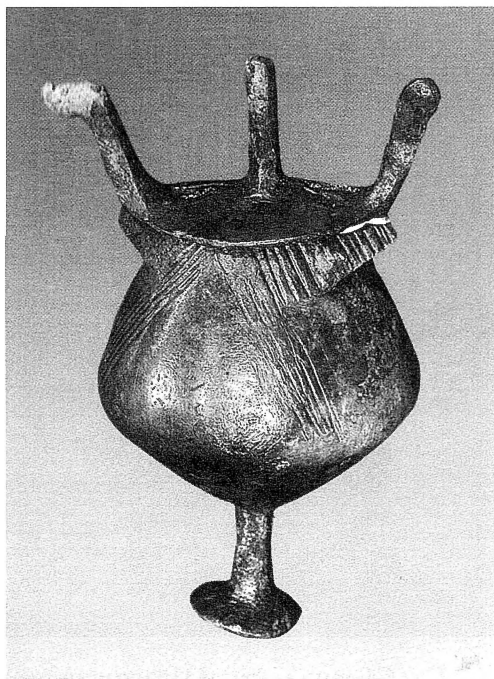
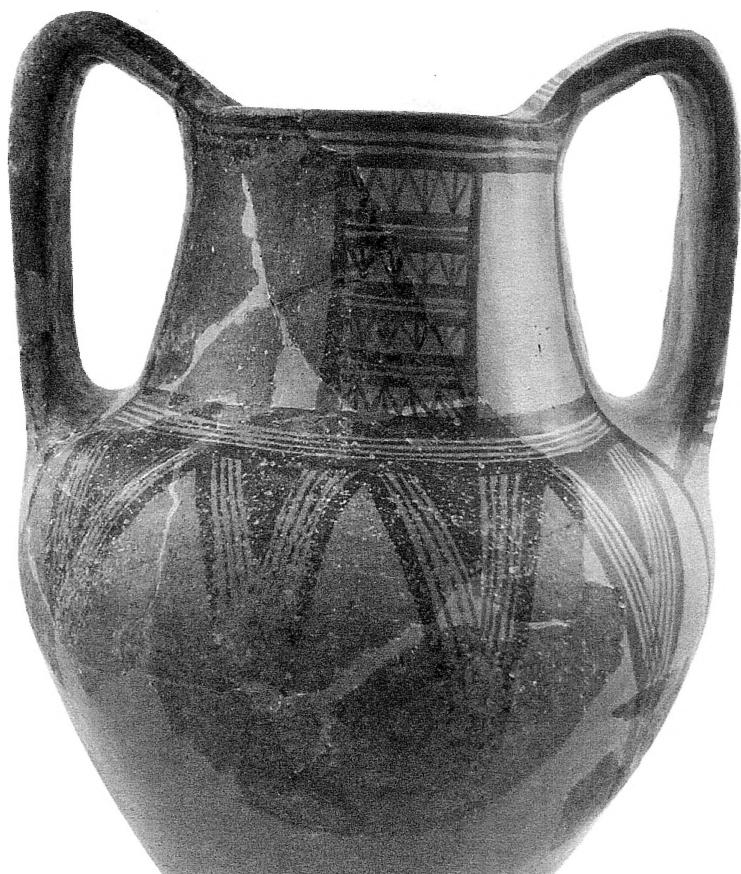
Сл. 4 Лихнид и градиштата на северниот брег.
Fig. 4 Lychnidos and the fortified settlements on the northern coast

Сл. 5, Горни Сарај 1936
Fig. 5, Gornji Saraj 1936

Сл. 6 Горни Сарај и Плаошник
Fig. 6 Gornji Saraj and Plaošnik

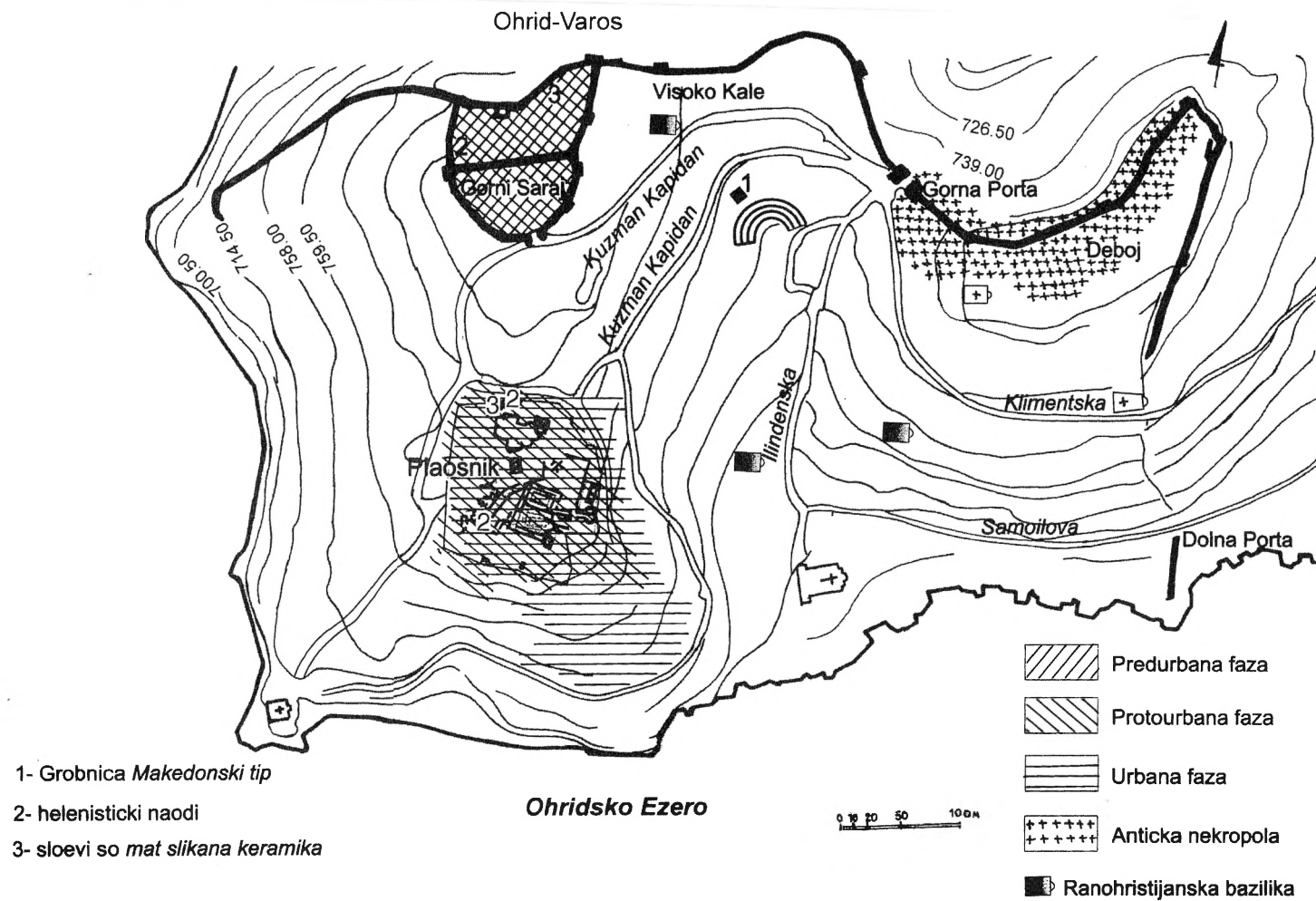
Сл. 7 а,б Мат сликана керамика, „Македонска бронза“
Fig. 7 a,b Mat painted ceramics, “Macedonian bronze”

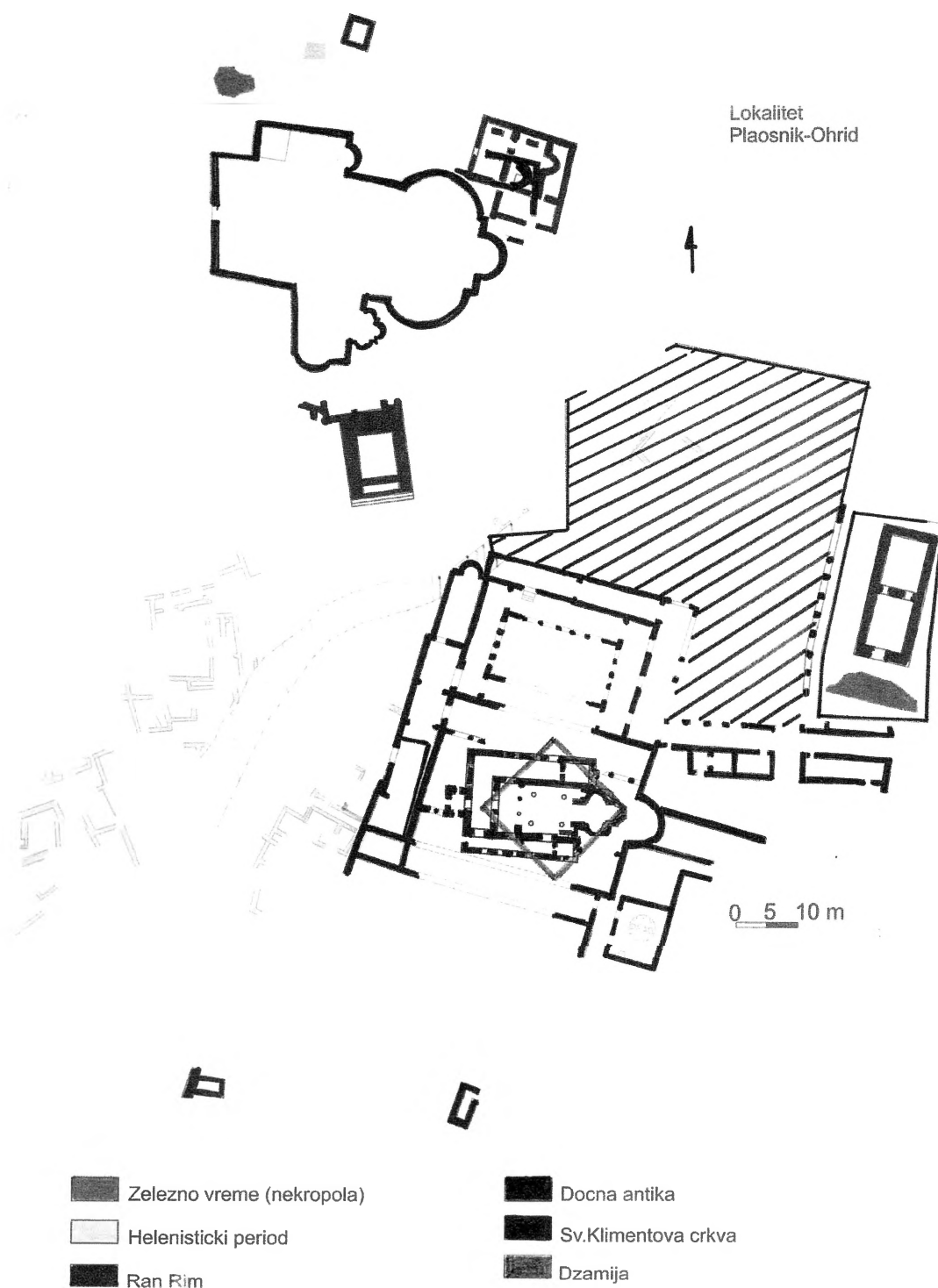
Сл. 8 Горна Порта, гроб 132
Fig. 8 Gorna Porta, Grave 132

Сл. 9 Горна Порга, гроб 127
Fig. 9 Gorna Porta, Grave 127

Сл. 10 План на Лихнидос - Варош
Fig. 10 Plan of Lychnidos - Varosh

Сл. 11 Варош
Fig. 11 Varoš

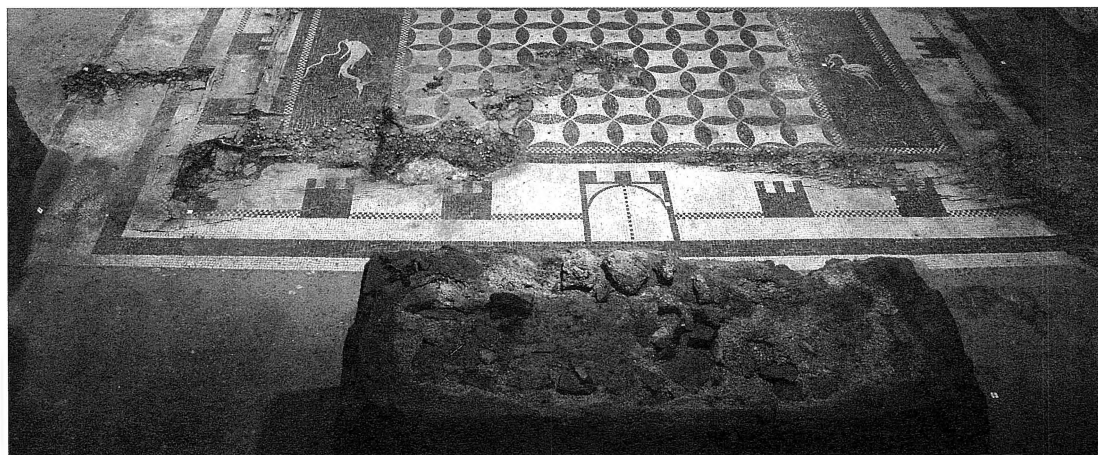
Сл. 12 Хеленистички пат
Fig. 12 Hellenistic Road

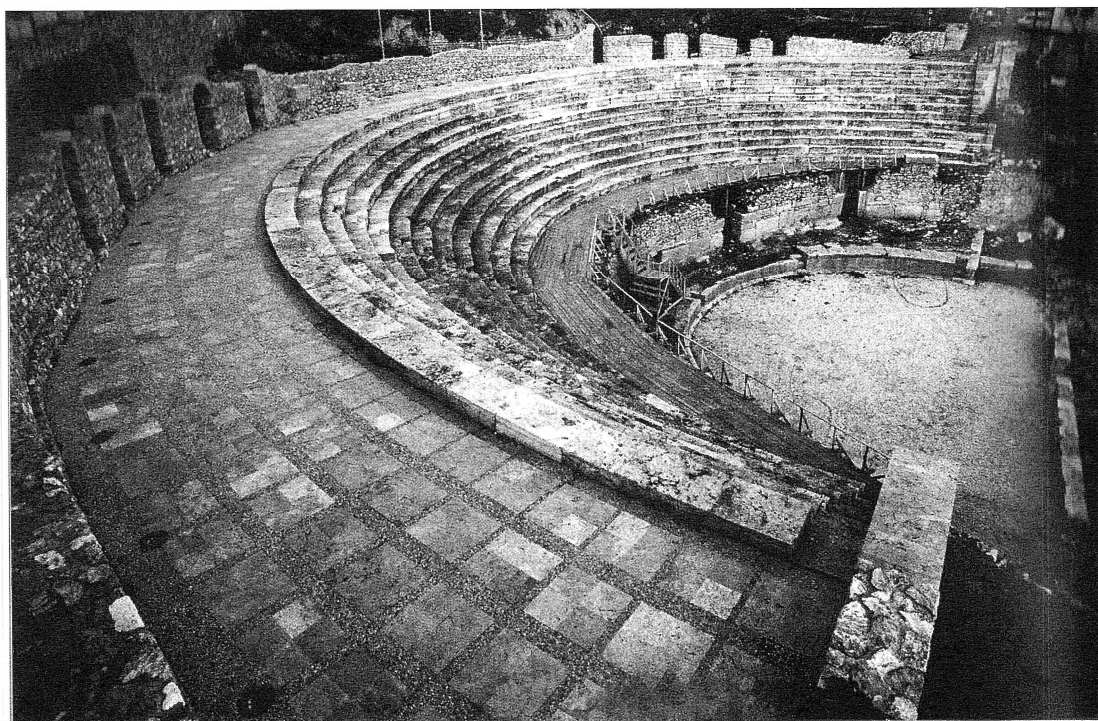
Сл. 13 Под на хеленистичка куќа
Fig. 13 Floor of a Hellenistic House

Сл. 14 Поглед на Плаошник
Fig. 14 Aerial view of Plaošnik

Сл. 15 Римска кука - Августово време
Fig. 15 A Roman House - Augustan Period

Сл. 16 Театар-амфитеатар
Fig. 16 Theatre-Amphitheatre

Сл. 17 Големата базилика-катехуменум
Fig. 17 The Big Basilica-Catechumenum

Сл. 18 Поликохнална црква-баптистериум
Fig. 18 The Polichonchal Church-Baptisterium